

شاخصهای رتبه بندی آموزشی دانشگاههای ایران و جهان

سلیمان احمدی^{۱*}، بهرام عین اللهی^۲، مریم اکبری لاکه^۳

چکیده

زمینه و هدف: مقایسه وضعیت علمی دانشگاههای مختلف در سطح ملی و جهانی تحت عنوان رتبه بندی دانشگاهها انجام می گیرد. موضوع بهبود کیفیت آموزشهای دانشگاهی، جزء لاینفک مدیریت آموزش عالی کشور است. مشخص بودن شاخصهای دقیق اندازه گیری، از جمله پیش شرطهای اساسی دستیابی به کیفیت مطلوب نظام های آموزشی است. در رتبه بندی کنونی به شاخصهای آموزشی به خوبی پرداخته نشده است و لزوم بازنگری نظامهای رتبه بندی جهانی بر این اساس دیده می شود. برای این منظور پژوهش حاضر با هدف تبیین و شناخت شاخصهای آموزشی رتبه بندی دانشگاههای ایران و جهان طراحی و اجرا شده است.

روش بررسی: مرور نظام مند متون برای آگاهی از جدیدترین رویدادها در نظامهای رتبه بندی جهانی و شاخصهای آموزشی آنها از طریق جستجو در پایگاههای داده ای اینترنتی، و ژورنالهای معتبر آموزشی و کتب منتشر شده، گزارش های رسمی ملی و بین المللی، مقالات ارائه شده در کنفرانس ها و مجلات ملی و بین المللی، پژوهش و ارزیابی پروژه ها و پایان نامه های دانشگاهی، اخبار و گزارش ها از نشریات مرتبط با رتبه بندی انجام شد.

یافته ها: انجمن دانشگاههای اروپا در سال ۲۰۱۳ گزارشی را منتشر کرده است که ضمن بررسی وضعیت نظامهای رتبه بندی کنونی به بیان ابزار جدید و پژوهشی جدید پیرامون روش رتبه بندی آموزش دانشگاهها پرداخته است. در این پروژه شاخصهای آموزشی عبارتند از: میزان هزینه ای که صرف یاددهی و یادگیری می شود از کل هزینه ها، میزان و نرخ فارغ التحصیلی، بین رشته ای کردن برنامه ها، میزان نسبی فارغ التحصیلان بیکار، طول مدت زمان تحصیل، سرمایه گذاری در مراکز مهارت یابی و لابراتوارها، نسبت کارکنان دارای مدرک دکترا، ورود موضوعات و مباحث استخدام در کوریکولوم، تسهیلات کامپیوتری، دسترسی به اینترنت و پشتیبانی، و توجه به تعادل جنسیتی دانشجویان. همچنین به توسعه سنجش پیامدهای یادگیری آموزش عالی و معیارهای رضایتمندی دانشجویان در رتبه بندی آموزشی اشاره شده است.

نتیجه گیری: با توجه به مساله جهانی شدن آموزش و گسترش مراکز آموزشی ضرورت ارزشیابی کارایی دانشگاهها نمایان است. شاخصهای آموزشی به عنوان یکی از مکانیسمهای تحلیل کارایی دانشگاهها و قضاوت در مورد آنها از اهمیت ویژه ای برخوردارند. جمع آوری و ارائه این شاخصها برای ارتقای آموزش عالی کشورمان و دستیابی به جایگاه مناسب جهانی در رتبه بندی، گام کوچکی است که می تواند مقدمه ای برای تدوین استانداردهای آموزشی رتبه بندی کشورمان باشد.

واژه های کلیدی: رتبه بندی دانشگاهها، شاخصهای آموزشی، کیفیت آموزشی.

مقدمه:

محرك اصلی در توسعه جامعه دانش های نوین، ایده های تازه و آرمان های جدید است. آموزش عالی منبع تولید اندیشه، دانش و ایده های نو است. موضوع بهبود کیفیت آموزشهای دانشگاهی،

هدف توسعه در همه کشورها بهبود زندگی انسان و ارتقاء کیفیت آن با توجه به آرمانها و ارزشهای مورد قبول آنهاست.

*۱- استادیار گروه آموزش پزشکی، دانشکده آموزش علوم پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی، تهران، ایران. (نویسنده مسول)
پست الکترونیک: soleiman.ahmady@gmail.com

۲- استاد گروه چشم پزشکی دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی، تهران، ایران.

۳- گروه آموزش پزشکی، دانشکده آموزش علوم پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی، تهران، ایران.

شاخصهای رتبه بندی آموزشی دانشگاههای ایران و جهان

جزء لاینفک گفتارهای سیاسی و اداری کارگزاران مرتبط با مدیریت آموزش عالی کشور است، در ادبیات حوزه آموزش تعاریف و برداشت‌های متفاوتی را می‌توان برای کیفیت یافت. بر طبق مستندات، تعاریف هنجار مدار و معیار مدار در مورد کیفیت می‌توانند معتبر و صحیح باشند [۱].

مشخص بودن معیارهای دقیق سنجش و اندازه‌گیری، از جمله پیش شرطهای اساسی دستیابی به کیفیت مطلوب و تحقق اهداف در سازمان‌های مختلف و از جمله نظام‌های آموزشی است و مشخص نمودن آن در ابعاد گوناگون می‌تواند موجبات افزایش بهره‌وری نظام آموزشی را فراهم آورد [۲].

در سالهای اخیر مقایسه وضعیت علمی دانشگاههای مختلف در سطح ملی و جهانی تحت عنوان رتبه بندی دانشگاهها انجام می‌گیرد. آشنایی با شاخصها، و روشهای مختلف رتبه بندی و نحوه ارزشیابی از آنها در سطح بین‌المللی، به برنامه ریزی بهتر و ارتقاء رتبه دانشگاهها کمک خواهد کرد. تحقیقات نشان می‌دهند که رتبه بندی دانشگاهها امکان ارزیابی روند پیشرفت آموزشی و پژوهشی دانشگاهها را فراهم می‌کند. در ده سال گذشته در کشورهای مختلف جهان پژوهشهایی مبنی بر استفاده از شاخصهای آموزشی به عنوان یکی از مکانیسمهای تحلیل کارایی دانشگاهها صورت گرفته است و بطور کلی از نتایج این ارزیابیها در رتبه بندی دانشگاهها استفاده می‌شود. در سطح جهانی و یا ملی تا کنون بیش از ۲۵ روش رتبه بندی متفاوت ارائه شده است [۳].

در ایران اولین رتبه بندی در بین دانشکده‌های پزشکی کشور و توسط معاونت آموزشی و امور دانشجویی وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی در سال ۱۳۷۹ انجام شد. در این رتبه‌بندی ۲۴۹ معیار مورد بررسی قرار گرفت و دانشکده‌های پزشکی در سه حیطه آموزش، پژوهش و امکانات و تجهیزات رتبه بندی شدند. معیارهای رتبه بندی آموزشی در حال حاضر عبارتند از: اعضای هیات علمی دارای جایزه، اساتید پر استناد بر اساس استاندارد ISI و OIC، نسبت اعضای هیات علمی دارای مدرک Ph.D، به کل اعضای هیات علمی، فارغ‌التحصیلانی که جایزه گرفته‌اند، فارغ‌التحصیلان پر استناد بر اساس استاندارد ISI و OIC، نسبت اعضای هیات علمی به دانشجو، نسبت دانشجویان تحصیلات تکمیلی به کل دانشجویان، نرخ رشد دانشجویان تحصیلات تکمیلی، دانشجویان دارای جایزه در المپیادهای بین‌المللی. در

سال ۱۳۸۴ در هفت گروه معیار رتبه بندی دانشگاهها قرار گرفتند و عبارتند از: سطح ورودی دانشجویان، اعضای هیات علمی، امکانات و تجهیزات، مدیریت، سیستم حمایت و مشاوره، برون داد دانشجویان، برون‌داد اعضای هیات علمی [۴]. همینطور که ملاحظه می‌شود این معیارها دقیقاً کیفیت آموزشی را نمی‌سنجند و بیشتر جنبه اداری و اجرایی دارند.

برای رتبه بندی دانشگاه‌های کشور از ۵ معیار کلی پژوهشی، آموزشی، وجهه بین‌المللی، امکانات و فعالیت‌های اجتماعی-اقتصادی استفاده می‌شود. این معیارها دارای شاخص‌هایی برای خود می‌باشند که هر یک از آنها دارای ارزش و وزن مخصوص به خود بوده که در نهایت با محاسبه آنها از اطلاعات خام دریافت شده از دانشگاه‌ها و اعمال وزن‌ها و محاسبه مجموع آنها طبق فرمولهایی، وضعیت دانشگاه‌ها از نظر رتبه بندی معلوم می‌گردد. وزن شاخصهای آموزشی بطور کلی در نظام رتبه بندی کشورمان و حتی در معروفترین نظامهای رتبه بندی جهانی پایین است و همان تعداد کم شاخصهای آموزشی در برخی از نظامهای رتبه‌بندی نیز دقیقاً کیفیت آموزشی را اندازه‌گیری نمی‌کند [۵].

طبق مستندات، تا کنون رتبه بندیها بیشتر بر مبنای معیارهای پژوهشی بوده است و معیارهای آموزشی کمتر مد نظر بوده‌اند. اساس معیارهای رتبه بندی مبتنی بر رویدادهای «برون داد» و تأثیر فعالیت‌های آموزشی دانشگاههاست، اما با توجه به دشوار و پرهزینه بودن تعیین همه معیارها و ورود به جزئیات آموزشی دانشگاهها که بسیار گسترده است مجبوریم برخی پارامترهای آموزشی از جمله فرآیندهای آموزشی را که دستیابی به اطلاعات آن ساده‌تر و کم‌هزینه‌تر است را مورد توجه قرار دهیم. بنابراین شناخت شاخصهای ارتقای کیفیت آموزشی باید بیشتر مد نظر قرار گیرد. با توجه به ضرورت ارتقا مستمر کیفیت دانشگاهها، تبیین و شناخت شاخصهای رتبه بندی و جنبه‌های مختلف اثر گذار آن از جمله استقرار نظام آموزش پزشکی مبتنی بر نیازهای جامعه و ارائه خدمات سلامت پاسخگو، تا به حال شاخصهای جامع رتبه بندی آموزشی منطبق با نیازهای دانشگاههای کشورمان، تدوین نشده است [۶]. اگرچه موضوع رتبه بندی و شاخصهای آن برای سالها مورد بحث بوده است اما مطالعه ای جامع در مورد شاخصهای واقعی آموزشی رتبه بندی انجام نشده

است و با توجه به آنچه گفته شد، تحلیل دستاوردها و چالش های ساختار تشکیلاتی موجود و اصلاح آن با بهره گیری از تجارب موفق دیگر کشورها ضروری است. برای این منظور پژوهش حاضر با هدف تبیین و شناخت شاخصهای آموزشی رتبه بندی دانشگاههای ایران و جهان طراحی و اجرا شده است.

روش بررسی

بررسی و مرور نظام مند متون برای آگاهی از جدیدترین اطلاعات در مورد مفهوم رتبه بندی آموزشی دانشگاهها در ایران و در جهان از طریق جستجو در پایگاههای داده ای اینترنتی، و ژورنالهای معتبر آموزشی و کتب منتشر شده، گزارش های رسمی ملی و بین المللی، مقالات ارائه شده در کنفرانس ها و مجلات ملی و بین المللی، پژوهش و ارزیابی پروژهها و پایان نامه های دانشگاهی، اخبار و گزارش ها از نشریات مرتبط با رتبه بندی انجام شد.

بر این اساس در این مرور نظام مند یک سری سوالات دقیق تحقیقاتی طراحی شد و برای رسیدن به جواب آنها مرور سیستماتیک کلیه شواهد معتبر و با کیفیت بالا طبق معیار های مشخص آغاز شد. برای پاسخ به سوالات تحقیق شواهد معتبر استخراج و بطور قاعده مند مورد تحلیل قرار گرفت و در نهایت نتیجه گیری صورت گرفت. در این تحقیق تیم تحقیقاتی سوالات تحقیق را طبق نظر جمع (اجماع) و با استفاده از سوالات رایج در بحث رتبه بندی و ادبیات موجود طراحی کردند.

مرور متون مرتبط با رتبه بندی آموزشی دانشگاهها با واژگان جستجوی مرتبط از جمله رتبه بندی آموزشی، فلسفه رتبه بندی، نظامهای رتبه بندی جهانی، شاخصهای رتبه بندی، معیارهای کیفیت آموزشی، معیارهای رتبه بندی آموزشی، رویکردهای جهانی رتبه بندی آموزشی، و کلیه واژگان حساس در این فیلد موضوعی در پایگاههای اطلاعاتی و سایت ژورنالهای معتبر آموزشی برای یافتن مقالات مرتبط انجام شد. پس از جستجوی الکترونیکی، و برای حذف منابع بدون ارتباط، غربالگری اول در عناوین مقالات بدست آمده صورت گرفت، در مرحله دوم خلاصه مقالات مطالعه گردید. در این مرحله مقاله هایی که به توصیف رتبه بندی آموزشی دانشگاهها می پردازند و یا شواهدی را در ارتباط با فلسفه رتبه بندی آموزشی دانشگاهها ارائه می کنند برای مطالعه متن کامل انتخاب گردیدند. در این مرحله مقالات تمام متن مورد

مطالعه قرار گرفتند و توصیه های صورت گرفته (گزارش تجربیات، ویا شواهد پژوهشی) استخراج گردید. در نهایت سعی شد تا به شاخصهای رتبه بندی آموزشی متداول مورد استفاده در منابع معتبر و در دانشگاههای معتبر دنیا اشاره شود.

تحلیل وضعیت فعلی بر طبق مستندات در نهایت منجر شد به تهیه و توسعه شاخصهای سنجش مناسب جهت رتبه بندی آموزشی دانشگاهها و ارائه پیشنهادات کاربردی برای افزایش هرچه بیشتر بهره وری کشور از نظام رتبه بندی دانشگاهها و همسوتر کردن هرچه بیشتر آن با نیازهای ملی، روندهای جهانی آموزش و نقشه جامع علمی سلامت کشور.

نتایج

رتبه بندی آکادمیک دانشگاههای جهان بر اساس پارامترهای مختلفی انجام می گیرد. رتبه بندیها می تواند بر اساس کیفیت برخی شاخصهای موجود انجام شود. رتبه بندیها دقیقاً شاخصهای آموزشی را مد نظر قرار نداده اند اما از جمله شاخصهایی را استفاده می کنند که اغلب شاخصهای مفید برنامه های آموزشی هستند [۷].

رتبه بندی ممکن است از کشوری به کشور دیگر متفاوت باشد. رتبه بندی دانشگاهها در ایالات متحده بصورت معناداری تحت تاثیر سیستم پذیرش دانشجویان و لی در انگلستان تعدد نشریات و مقالات رتبه دانشگاهها را تعیین می کند. رتبه بندیها میتوانند به صورت بومی و ملی و یا تابعی از رتبه بندیهای بین المللی باشند. گاهی نیز از هیچ نظام رتبه بندی در برخی کشورها استفاده نمی شود [۸].

اما در سطح بین المللی، نخستین بار نظام مشترک تایمز-کیواس^۱ بود که از سال ۲۰۰۳ به رده بندی دانشگاهها پرداخت. نشریه آموزش عالی تایمز لندن یک نشریه واقع در انگلستان و مربوط به آموزش عالی با همکاری موسسه کارلای سیموندز^۲، هر ساله لیستی از ۲۰۰ دانشگاه برتر دنیا را منتشر می کند. در مقایسه با رتبه بندیهای دیگر، در این رتبه بندی سالانه بسیاری از دانشگاههای غیر آمریکایی و خصوصاً انگلیسی در میان رتبه های بالای آن قرار دارند. تایمز قدیمی ترین موسسه در زمینه رتبه بندی است. معیار رده بندی تایمز بر اساس آموزش، پژوهش، تاثیر پژوهش (یعنی استنادهای آتی به مقالات منتشره)، درآمد

1- THES - QS World University Rankings

2- Quacquarelli Symonds

حاصل از صنعت (نوآوری های کاربردی و صنعتی) و ترکیب بین‌المللی (دانشجویان و اساتید خارجی) است. با همکاری موسسه کواکارلی سایموندز (کیو اس) تا سال ۲۰۰۹ این کار را انجام می‌داد که از آن سال از هم جدا شدند [۹].

رتبه‌بندی کیو اس در آمریکا منتشر می‌شود. شاخص‌های این رتبه‌بندی عبارتند از: میزان استناد به مقالات، نسبت استاد به دانشجو، و تعداد استادان و دانشجویان بین‌المللی دانشگاه‌ها، دیدگاه دانشگاهیان، دیدگاه کارفرمایان. شاخص‌های نسبتاً متنوعی را برای رتبه بندی استفاده می‌کند. گرچه در این رتبه بندی نیز همچون تایمز حوزه ای برای شاخصهای آموزشی در نظر گرفته شده است اما به شاخصهای واقعی اندازه گیری کیفیت آموزشی پرداخته نشده است [۱۰].

دانشگاه ژائو ژیاتونگ در شانگهای چین از سال ۲۰۰۴ برای مقایسه عملکرد پژوهشی خود و دیگر دانشگاه‌های چین با توسعه علمی و تحقیقاتی در دیگر کشورها، به رده‌بندی دانشگاه‌های جهان اقدام کرد. رتبه‌بندی شانگهای شاخصهای عینی عمده زیر را مورد توجه قرار می‌دهد: تعداد فارغ‌التحصیلان و کارکنان برنده جوایز نوبل و مدال‌های جهانی، تعداد پژوهشگران پر استناد در پایگاه تامپسون ساینتیفیک، تعداد مقالات منتشر شده در ساینس و نیچر، تعداد مقالات منتشر شده در SCI-E و SSCI، عملکرد سرانه بر اساس حجم یک موسسه (دانشگاه) [۱۱].

رتبه‌بندی از منظر استناد به تعداد مقالات توسط نظام رده‌بندی دانشگاه لیدن در هلند انجام می‌شود. رتبه‌بندی عملکرد مقالات علمی دانشگاه‌ها یک رتبه‌بندی بر اساس روش کتاب‌سنجی است که توسط انجمن ارزیابی و ارتقادهی آموزش عالی تایوان صورت گرفته است. رتبه‌بندی فوربز توسط نشریه فوربز آمریکا با در نظر گرفتن چندین شاخص (سرمایه و مالی) در رابطه با کیفیت کلی وضع آموزشی، دانشگاه‌های آمریکا را رتبه‌بندی کرده [۱۲] و رتبه بندیهای دیگر که در این مختصر به آنها اشاره نمی‌کنیم.

رتبه‌بندی وبومتریک دانشگاه‌های دنیا توسط آزمایشگاه سایبرمتریک^۱، واحدی از انجمن ملی تحقیقات اسپانیا^۲، تهیه شده است. موسسات آموزش عالی و مراکز تحقیقاتی کشورهای در حال توسعه در این روش رتبه‌بندی، با قرار دادن دستاوردهای علمی خود بر روی اینترنت می‌توانند وضعیت بهتری پیدا کنند

چرا که ممکن است نسبت به دانشگاه‌های تراز اول دنیا بسیار فاصله داشته باشند اما با این روش می‌توانند وضعیت خود را بهتر نمایان کنند. این رتبه‌بندی اولین بار در سال ۲۰۰۴ انجام شد و بر اساس شاخصی مرکب از چندین پارامتر تهیه شد. این پارامترها عبارتند از حجم اطلاعات موجود بر روی وب، قابلیت دسترسی و نسبت اطلاعات منتشر شده در وب به میزان لینک‌های برگشتی خارجی آن است. این رتبه‌بندی میزان فعالیت علمی وب‌گاه‌های آموزشی را بصورت دوره‌ای نشان می‌دهد. شاخص‌های وبومتریک به این دلیل بوجود آمده‌اند که میزان توجه موسسات را به نشر اینترنتی نشان دهد. بنابراین دانشگاه‌های با کیفیت آموزشی بالا ممکن است به دلیل عدم تمایل به سیاست‌های انتشار اینترنتی، در این نوع رتبه‌بندی رتبه مورد انتظار خود را بدست نیاورند [۱۳].

با مشاهده وضعیت دانشگاه‌های کشورهای اسلامی در این رتبه‌بندی‌ها که تعدادشان در این رده بندی‌ها بسیار اندک است، کشورهای اسلامی به این فکر افتادند تا نظامی را ویژه کشورهای اسلامی راه اندازی کنند. بدین معنا که نهاد آیسسکو که نهاد مشابه یونسکو در سازمان کنفرانس کشورهای اسلامی است، نظام رتبه‌بندی دانشگاه‌های ۵۷ کشور اسلامی را عطف به وضعیت علم و پژوهش در این کشورها تاسیس کرد. در این نظام، رتبه‌بندی دانشگاه‌ها بر اساس ۵ شاخص کلی پژوهشی، آموزشی، و جبهه بین‌المللی، تسهیلات (امکانات) و فعالیت‌های اجتماعی-اقتصادی انجام می‌شود. در بخش آموزشی پارامترهایی همچون تعداد اعضای هیات علمی دارای جوایز بین‌المللی، نسبت اعضای هیات علمی دارای مدرک دکتری به کل اعضای هیات علمی، و اساتید و فارغ‌التحصیلان با مقالات پر استناد نقش پررنگی ایفا می‌کنند [۱۴].

رتبه‌بندی دانشگاه‌های ایران از سال ۱۳۸۹ توسط پایگاه استنادی علوم جهان اسلام انجام می‌شود. با توجه به سیاستهای کشور در توسعه آموزش عالی در علوم پزشکی در سال ۱۳۸۱، ضرورت بازنگری وضعیت ارائه خدمات آموزشی دانشگاه‌ها و شاخصهای رتبه بندی آموزشی دانشگاه‌ها که در سال ۱۳۷۹ تعیین شده بود احساس شد. در این راستا ارزشیابی رتبه بندی آموزشی در دانشگاه‌های کشور در دستور کار معاونت آموزشی وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی قرار گرفت. در نهایت

بندی واضحی را بیان کنند بسیار تاکید دارند. تقریباً به دلیل اینکه استاندارد کس شدن یکی از معیارهای اکثر رتبه بندی‌هاست، هنر، علوم انسانی و اجتماعی در رتبه بندیها مورد غفلت قرار گرفتند. بیشتر علوم طبیعی، پزشکی و مهندسی اندازه گیری می شوند. نتایج کارهای علوم انسانی بیشتر در کتاب چاپ میشود تا در ژورنال و این هم خودش مشکل استاندارد کس شدن را ایجاد می کند. بطور کلی متدولوژی تعیین رتبه بندی شفاف نیست و معیارها ضعیف هستند. انحصاری کردن زبان انگلیسی در انتشارات هم عامل دیگر ضعف در رتبه بندیهاست. تاثیر رتبه بندیها بر همه چیز بسیار افزایش یافته و این باعث افزایش استفاده و سوء استفاده از نتایج رتبه بندیها شده است [۱۵].

در گزارش انجمن دانشگاههای اروپایی ضمن اشاره به عدم توجه به عملکرد آموزشی در رتبه بندیها، ابزاری به نام (U-Map) برای طبقه بندی آموزشی دانشگاهها پیشنهاد شده است. این ابزار توسط مرکز مطالعات سیاستگذاری آموزش عالی اتحادیه اروپا در هلند، هدایت و رهبری می شود و ۲۹ معیار دارد که حوزه های زیر را شامل می شود: یاددهی یادگیری، پروفایلهای دانشجویان، مشارکت پژوهشی، تبادل دانش، مشارکت منطقه ای، حضور بین المللی. بسیاری از کشورهای اروپایی از این ابزار استفاده می کنند و آن را برای ارتقای بین المللی مفید دیده اند. جا دارد که در ایران نیز ابزارهای اینچنینی طراحی شود که ضمن توجه به معیارهای جهانی مسایل ملی و منطقه ای را نیز مد نظر قرار می دهد [۱۶].

در ادامه ساخت این ابزار، پروژه ای (U-Multirank) با معیارهای زیر تدوین و طراحی شده است. در واقع U-Multirank رویکرد جدید و چند وجهی به رتبه بندی دارد و مبتنی بر ذی نفعان و کاربران برنامه است. از مزایای این پروژه مقایسه پروفایل فعالیت های دانشگاهها و موسسات مشابه است و نتایج اولیه این پروژه در ۲۰۱۴ منتشر خواهد شد. در فاز سنجش امکان پذیری این پروژه (از سال ۲۰۰۹ تا ۲۰۱۱) ۳۱۶ موسسه آموزش عالی در طرح آزمایشی آن به مشارکت دعوت شدند. و ۱۵۹ تا از آنها تا پایان باقی ماندند و واقعا مشارکت کردند. موسسات با فعالیت های مشابه و مبتنی بر حوزه مشترک فعالیتها با هم مقایسه شدند و بیشتر در فیله های مطالعات تجاری، مهندسی الکترونیک، مهندسی مکانیک انجام شد [۱۷].

اینکه پس از انجام یک پروژه بزرگ، شاخصهای رتبه بندی آموزشی ارائه شد که البته بیشتر جنبه اداری و اجرایی دارد و خیلی به فرایندهای آموزشی نپرداخته است [۴].

بطور کلی مهم ترین شاخصی که در بسیاری از رتبه بندیها به آن استناد می شود، کیفیت آموزش است. پارامترهای تاثیرگذار بر این شاخص در رتبه بندیهای مختلف متفاوت هستند، اما عموماً در نظامهای رتبه بندی یا شاخص آموزشی وجود ندارد و یا آنچه به عنوان شاخص آموزشی مطرح شده دقیقاً کیفیت آموزشی را نمی سنجد. نظر به اهمیت شاخصهای آموزشی رتبه بندی انجمن دانشگاههای اروپا در سال ۲۰۱۳ گزارشی را منتشر کرده است که ضمن بررسی وضعیت نظامهای رتبه بندی کنونی به بیان ابزار جدید و پژوهشی جدید پیرامون روش رتبه بندی آموزشی دانشگاهها پرداخته است [۱۵] که به اختصار به آن می پردازیم:

طبق این گزارش، از حدود ۱۷،۵۰۰ دانشگاه جهان، تنها بین ۱٪ تا ۳٪ آنها (بین ۲۰۰ تا ۵۰۰ دانشگاه) در رتبه بندی جای می گیرند و بقیه هیچ جایی ندارند. لذا معیارها باید به گونه ای باشند که امکان رقابت صحیح را فراهم کنند و همه طالب ارتقای رتبه باشند. با مطرح شدن بحث جهانی شدن آموزش عالی، داشتن رتبه جهانی مهم است ضمن اینکه رقابتهای محلی و منطقه ای هم باید در نظر گرفته شوند.

در همین راستا، گروه خبره رتبه بندی بین المللی^۶ در سال ۲۰۰۴ توسط مرکز اروپایی یونسکو برای آموزش عالی و موسسه سیاست آموزش عالی در واشنگتن تاسیس شد. اعضای آن خبرگان رتبه بندی و موسسات آموزش عالی هستند. نتایج رتبه بندی ۴ سال اخیر را مورد حسابرسی قرار دادند. آنها کارشان را بر اساس اصول برلین در مورد رتبه بندی موسسات آموزش عالی که در سال ۲۰۰۶ تنظیم شده انجام می دهند. ۱۶ اصل برلین همراه با ۲۰ شاخص در کتابچه راهنمای ارزیابی^۷ این گروه آمده است. در این گروه افراد خبره از موسسات آموزش عالی داخل کشور، خارج از کشور و متخصصان ارزشیابی آموزش عالی حضور دارند. روش کار گروه شبیه به ارزشیابی بیرونی است که ابتدا با خودارزیابی موسسه شروع می شود. گزارشات آنها نشان میدهد که: نظامهای رتبه بندی جهانی که پیشتر به آنها اشاره شد در واقع هر کدام بر معیارهای خاصی بدون اینکه متدولوژی رتبه

در این پروژه اصول انتخاب شاخصهای آموزشی عبارتند از: آنچه را که ادعای اندازه گیری آن را داریم واقعا اندازه گیری کنیم، تمرکز معیارها بر عملکرد برنامه ها و موسسات باشد، اندازه گیری نسبی خصوصیات برای همه موسسات را ایجاد کند، استفاده از معیارهای نتایج رتبه بندی ها و کارهای تجاری برای این انتخاب معیارها، قابلیت مقایسه موسسات با هم را ایجاد کند، بر اساس مرور پایگاه های داده موجود انتخاب شود، ظاهر معیار^۸ متناسب با برنامه های رتبه بندی باشد، سعی شده تا معیارها موارد زیر را پوشش دهند: برنامه های بین رشته ای، نرخ نسبی فارغ التحصیلان بیکار، بروندهای فنی متناسب یا تمام وقتی کارکنان اکادمیک، دوره های توسعه حرفه ای مداوم کارکنان اکادمیک، در آمد حاصل از یک سوم بودجه، فارغ التحصیلان مشغول به کار در منطقه، دانشجویان مشغول کارورزی در منطقه، میزان پایان نامه های مرتبط با مسایل منطقه ای [۱۷].

در این پروژه به شاخص های آموزشی توجه ویژه شده که بطور کلی پنج معیار این حوزه را پوشش می دهد و عبارتند از: میزان هزینه های که صرف یاددهی و یادگیری می شود از کل هزینه ها محاسبه می شود، همچنین میزان و نرخ فارغ التحصیلی (بروردی از مسایل زمان شروع تا پایان تحصیل دانشجویان و مسایل پذیرش و...)، بین رشته ای کردن برنامه ها (چقدر برنامه ها در دانشگاه های دیگر یا در رشته های دیگر وارد شده)، میزان نسبی فارغ التحصیلان بیکار (در ۱۸ ماه پس از فارغ التحصیلی محاسبه می شود)، طول مدت زمان تحصیل. البته فاکتورهای زیر هم در ادامه در دست افزودن به معیارهای قبلی است از جمله: سرمایه گذاری در مراکز مهارت یابی و لابراتوارها، نسبت کارکنان دارای مدرک دکترا، ورود موضوعات و مباحث استخدام در کوریکولوم، تسهیلات کامپیوتری مانند سخت افزار، دسترسی به اینترنت، نرم افزار اختصاصی هر فیلد و پشتیبانی، و توجه به تعادل جنسیتی دانشجویان [۱۵]

شاخصها در این پروژه بین توانستن^۹ برای انجام کاری و انجام^{۱۰} آن، تفاوت قایل شده و مرحله توانستن که بیشتر در مورد قابلیتها و تواناییها صحبت می کند و درونداها و ایجاد و تولید فرایندها را با مرحله عملکرد و اجرا که بیشتر در مورد بروندها و پیامدها و تاثیرات است را تمیز و تفکیک داده است [۱۶].

در پروژه U-Multirank به ۱۲ معیار رضامندی دانشجویان در رتبه بندی مبتنی بر فیلد در حوزه آموزش و یادگیری اشاره شده که عبارتند از: رضایت کلی از برنامه (موسسه)، توجه به ابعاد پژوهشی در برنامه های آموزشی. اینکه چقدر در برنامه های آموزشی و دوره هایی که دانشجویان سپری می کنند در مورد پژوهش، آموزش داده می شود. آموزش روشهای درست پژوهش، فراهم کردن فرصت برای مشارکت زود هنگام در پژوهش و تشویق به ارائه نتایج پژوهشی در کنفرانسها، ارزشیابی آموزش، و نقش دانشجویان در ارزشیابی، تاثیر نتایج ارزشیابی در دوره ها و اطلاع رسانی تاثیرات و نتایج ارزشیابی ها، تسهیلات؛ رضایتمندی از امکانات و تجهیزات، سازماندهای برنامه ها، نظم برنامه ریزی دوره ها و زمانبندی ها و تناسب آزمونها با آموزش، کیفیت دوره آموزشی، طول دوره و واحدهایی که در دوره ارائه می شود، مهارتهای تدریس اساتید، استفاده از شبیه سازی و کمک آموزشی و کیفیت مواد آموزشی و مراکز مهارت یابی، ارتقای استخدام و کاریابی از طریق ایجاد تجربه کاری، برقراری ارتباط بین بخش عملی و نظری در آموزش، جو اجتماعی، تعاملات بین دانشجویان و اساتید و دیگران، حمایت های اساتید از دانشجویان، در دسترس بودن آنها و پاسخگویی، فیدبک دادن، راهنمایی، مربی گری و هدایت، و بررسی تکالیف، فراهم کردن فرصت مطالعاتی خارج از موسسه و حمایت های مربوط به آن، خدمات دانشجویی، کیفیت اطلاع رسانی به دانشجویان، مساعدتهای مالی، کیفیت صفحه وب دانشگاه، کیفیت اطلاعات مربوط به دانشجویان در صفحه وب. ثبت نام، برنامه کلاسها [۱۷].

در مورد میزان پایایی معیارهای رضایت دانشجویان و مشارکت دادن آنها در بحث رتبه بندی بین المللی بحث هست. چون ممکن است با سوگیری همراه باشد. ممکن است در فرهنگهای مختلف به صور مختلف تاثیر بگذارد.

در ادامه و در راستای پروژه U-Multirank پروژه سنجش پیامدهای یادگیری آموزش عالی^{۱۱} در دو فاز انجام می شود و فعلا در فیلد مهندسی در حال اجراست و در مورد توسعه ابزارهای آزمون مهارتها و دانش و روایی آنها و همچنین در مورد نحوه اجرای آنها در موسسات آموزش عالی است. در ضمن انجام این پروژه ها میزان امکانپذیری آنها در سطح کلان هم سنجیده می شود [۱۵].

8- Face validity

9- Enabling

10- Performance

11- AHELO Assessment of Higher Education Learning Outcomes

کیفیت فعالیت‌های آنهاست [۱۹].

با توجه به این دیدگاهها، و با توجه به مساله جهانی شدن آموزش و گسترش مراکز آموزشی، افزایش فراگیران، محدودیتهای مالی و ... ضرورت ارزشیابی کارایی دانشگاهها نمایان است. با توجه به اهداف آموزشی این ارزشیابی سه مقوله فرایند، درونداد و برونداد را مورد توجه قرار می دهد. برای اندازه گیری کارایی باید معیارها و شاخصها را مشخص نمود. شاخصها ملاکها و اصولی هستند که خصوصیات کیفی را در قالب کمیت‌ها بیان نموده و آنها را به صورت ارزشهای عددی قابل فهم نشان می دهند. در ده سال گذشته پژوهشهایی مبنی بر استفاده از شاخصهای آموزشی به عنوان یکی از مکانیسمهای تحلیل کارایی دانشگاهها صورت گرفته است [۲۰].

نتیجه گیری

از آنجا که تعریف کیفیت در آموزش عالی مبهم می باشد قضاوت در مورد آن بسیار مشکل است. شاخصهای آموزشی به عنوان وسیله ای که این قضاوت را ممکن و مستند نمودن کیفیت را مقدور می سازند از اهمیت ویژه ای برخوردارند که در این پژوهش سعی شد به جدیدترین شاخصهای آموزشی در جهان اشاره شود. جمع آوری و ارائه این شاخصها برای ارتقای آموزش عالی کشورمان و دستیابی به جایگاه مناسب جهانی در رتبه بندی، گام کوچکی است که می تواند مقدمه ای برای تدوین استانداردهای آموزشی رتبه بندی کشورمان باشد. تدوین رتبه بندی دانشگاهها بر اساس استانداردهای پیشنهادی می تواند ادامه روند این پروژه باشد.

تقدیر و تشکر

نویسندگان این مقاله از انجمن آموزش علوم پزشکی جمهوری اسلامی ایران که بودجه این پروژه را تامین نموده نهایت تشکر و قدردانی را دارند.

حال که شاخصهای آموزشی در پروژه ای در حال بررسی و آزمایش است بد نیست که ما نیز به آنها بیاندیشیم و متناسب با نیازهایمان به آنها بپردازیم.

بحث

در مورد نحوه رتبه بندی دانشگاهها توافق نظر چندانی وجود ندارد. بسیاری معتقدند رتبه بندی باعث رقابت ناسالم بین دانشگاهها شده و دانشگاهها تلاش میکنند فعالیت خود را بر اساس معیارهای رتبه بندی تنظیم کنند تا از این طریق بتوانند رتبه خود را بالا نگه دارند. در مقابل، بعضی از صاحب نظران دیدگاه مقابلی را مطرح و اظهار می دارند که رتبه بندی باعث بهبود کیفیت مؤسسه های آموزش عالی و دانشگاهها خواهد شد. نکته ای که باید مد نظر قرار گیرد این است که کیفیت واژه ای است وابسته به ذهن و رتبه بندی کیفیت باید در پرتو هدفهای دانشگاهها و مؤسسه های آموزش عالی انجام شود [۱۸].

یکی دیگر از دیدگاههای رایج در خصوص رتبه بندی دانشگاهها، آگاهی از وضع آنها در مقایسه با دیگر دانشگاههای هم تاست. چنانچه دانشگاههایی که در یک بافت خاص فعالیت می کنند با هم مقایسه شوند، وضعیت آنها کاملاً نمایان خواهد شد. از دیگر دیدگاههایی که در خصوص رتبه بندی وجود دارد، کمک به مخاطبان نظام دانشگاهی است. دانشجویان در انتخاب دانشگاههای محل تحصیل، اولیا برای آگاهی از وضع دانشگاهها و تصمیم گیرندگان برای سهولت تصمیم گیری می توانند از نتایج رتبه بندی استفاده کنند. همچنین، رتبه بندی میتواند در فعالیتهای علمی مشترک بین دانشگاهها نیز مفید باشد؛ زیرا بسیاری از اشتراکات را نمایان میسازد. از سوی دیگر، بعضی معتقدند رتبه بندی عامل شتاب و حرکت دانشگاهها به سمت یک بافت رقابتی و در نهایت افزایش کارایی آنهاست، زیرا با مقایسه دانشگاهها، نحوه عملکرد آنها بازبینی می شود و این خود عامل مهمی در جهت تغییر و گرایش به سمت بهبود و ارتقای

REFERENCES:

1. Richardson Key. The Quan Tifiable Feedback: can it Really Measure Quality? Quality Assurance in Education, vol6; Nu4; 1998.pp: 212-219.
2. Vlasceanu, L, Grunberg, L, and Parlea. D. Quality Assurance and Accreditation: A Glossary of Basic Terms and Definitions (Bucharest, UNESCO-CEPES) Papers on Higher Education, ISBN 92-9069-178-6. www.cepes.ro/publications. 2004.

3. Fillip M. Ranking and league tables of universities and higher education institutions, methodologies and approaches, European center for higher education. Collection of texts for the 1st meeting of the working group of the project on "higher education ranking systems and methodologies: how they work, what they do" Washington DC, USA, 2004; pp 216.
4. محمدی، آ. مجتهدزاده، ر. کریمی، ع. رتبه بندی رشته ها و دانشگاههای علوم پزشکی ایران و معرفی الگوهای برتر کشور در سال ۸۴. طب و تزکیه. ۱۳۸۵. دوره ۱۴. شماره ۳ و ۴. صفحات ۷۳-۶۵.
5. Sadlak, J. Validity of university ranking and its ascending impact on higher education in Europe. Bridges, Retrieved January 3, 2007, from <http://www.ostina.org/content/view/1714/625>.
6. Bjerke, C.H., & Guhr, D.J. "A View on Existing Rankings and the Introduction of U-Multirank in the Light of Students as Key Rankings Stakeholder", The Academic Rankings and Advancement of Higher Education: Lessons from Asia and Other Regions, Proceedings, IREG-6 Conference (Taipei, Taiwan, 19-20 April), Higher Education Evaluation and Accreditation Council of Taiwan, 2012 :pp. 259-266.
7. Aguillo, I., Bar-Ilan, J., Levene, M. and Ortega, J. Comparing university rankings. *Scientometrics*, 2010; 85 (1), 243-256.
8. Altbach, P. The dilemmas of Rankings. *International Higher Education*, 2006; No. 42, 1-2.
9. Ishikawa, M. University Rankings, Global Models, and Emerging Hegemony. *Critical Analysis from Japan. Journal of Studies in International Education*, 2009 :Vol. 13, No. 2. 159-173.
10. Ince, M. QS rankings since 2004: changes to the global order. QS. www.topuniversities.com. 2012.
11. Liu, N. C. The Story of Academic Rankings. *International Higher Education*, 2009:No. 54, 2-3. Winter.
12. Longden, B. Ranking Indicators and Weights. in Shin, J., Toutkoushian, R. and Teichler, U. (Eds). *University Rankings: Theoretical Basis, Methodology and Impacts on Global Higher Education*. Springer. New York. 2011.
13. Proulx, R. Higher education ranking and league tables: Lessons learned from benchmarking. *Higher Education in Europe*, 2007:32 (1), 71-82.
۱۴. محمدی آ، مجتهدزاده، ر. بانک اطلاعات و رتبه بندی دانشکدههای پزشکی ایران. معاونت آموزشی و امور دانشگاهی وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی. ۱۳۷۹.
15. Andrejs Rauhvargers. *EUA REPORT ON RANKINGS. GLOBAL UNIVERSITY RANKINGS AND THEIR IMPACT. REPORT II*. European University Association. 2013.
16. U-Map. U-Map Nordic Countries Dissemination Seminar. Retrieved on 22 November 2012 from: http://www.umap.org/nordic/Report%20Umap%20seminar_191112.pdf. 2012.
17. Callaert, J., Epping, E., Federkeil, G., File, J., Jongbloed, B., Kaiser, F., Roessler, I., Tijssen, R., van Vught, F., & Ziegele, F. (), "The pilot test and its outcomes", in van Vught, F., & Ziegele, F. (Eds.), *Multidimensional Ranking: the design and development of U-Multirank* (Dordrecht, Heidelberg, London, New York; 2012 :) Springer), pp. 136-166.
۱۸. یمنی دوزی سرخابی، محمد. تحلیل نظام آموزشی از دیدگاه توسعه، فصلنامه پژوهش و برنامه ریزی در آموزش عالی، شماره ۱، سال اول، ۱۳۷۲.
۱۹. صباغیان، زهرا و رحمت الله نورانی پور. طرح شاخصهای کیفیت آموزش عالی و ارزیابی آن، ارائه شده به وزارت فرهنگ و آموزش عالی. ۱۳۷۱.
20. Wood DL, Hahn MB. Accreditation standards of osteopathic and allopathic medical schools: Could they affect educational quality? *Acad Med*. 2009;726-728.

Can Spiritual Intelligence be a strategy to enhance the Professionalism in Medical Faculty Members?

Maryam Akbari Lakeh^{1*}, Hossein Karimi Moonaghi², Abbas Makarem³, Habibollah Esmaeili⁴, Mahdi Ebrahimi⁵

Abstract:

Background and purpose: Factors affecting faculty professionalism and their application is proposed as a basic guideline in quality improvement and higher education development. Recently, among the main factors, promotion of the spiritual intelligence as a factor enhancing the professional capabilities is introduced. Due to the importance of spiritual intelligence and professionalism in educational organization excellence, this study aimed to determine: faculties' Spiritual intelligence; Professional Development and Leadership, performance of professional responsibilities as two components of professionalism; and the relationship between the spiritual intelligence and professionalism.

Methods: This study is a cross-sectional survey (2010) conducted in a medical university. 160 faculty members participated in it. King spiritual intelligence questionnaire and the self-assessment questionnaire of Alabama University were used. Analytic and descriptive tests are: spearman, t test, two -way ANOVA, Mann Whitney, Kruskal -Wallis, Friedman, and Chi-square. In all tests, the significance level of 0.05 was considered.

Results: The results showed that the average faculty Spiritual Intelligence was 63 ± 1.2 , which is moderate. Median score of professional development and leadership was 9 with a minimum of 4 and a maximum score of 12. Median score of performance of professional responsibilities was 17 with a minimum of 5 and a maximum score of 20. There was a significant relationship between spiritual intelligence and performance of professional responsibilities ($r=0.23$), ($p=0.003$). There was no significant relationship between spiritual intelligence and Professional Development and Leadership ($r=0.13$), ($p=0.11$).

Conclusions: The results of the study, showed a significant relationship between spiritual intelligence and the professionalism component (performance of professional responsibilities). Further studies are needed to investigate the cause of this association. Anyway, the promotion of spiritual intelligence with appropriate training can be considered for improving professionalism in faculties because of their key roles.

Key words: *spiritual intelligence, professional, faculty member.*

1- Department of Medical education, School of Medical Education, Shahid Beheshti Medical University, Tehran, Iran. m.akbari@sbm.ac.ir

* (Corresponding author)

2- Department of Medical Education, Mashhad University of Medical Sciences, Mashhad, Iran.

3- Department of Medical Education, Mashhad University of Medical Sciences, Mashhad, Iran.

4- Department of Biostatistics, Mashhad University of Medical Sciences, Mashhad, Iran.

5- Department of Islamic Education, Mashhad University of Medical Sciences, Mashhad, Iran.

Criteria of teaching ranking in Iran and world universities

Soleiman Ahmady^{1*}, Bahram Einollahi², Maryam Akbari Lakeh³

Abstract:

Background and purpose: comparison of the academic situation in various national and international universities may be done as ranking. Improving the quality of university education is an integral part of higher education management. Accurate measurement of specific indicators is an essential precondition of access to education systems quality. Current ranking indicators have not been adequately about teaching and the review on the world ranking systems is needed. The current study has been designed and implemented with the aim of explanation and identification of the teaching ranking Criteria in Iran and world universities.

Methods: Systematic review of the literature for information on the latest events in the world rankings and teaching criteria via systematic searching of the databases, Academic journals and published books, national and international official reports, papers presented at national and international conferences and journals, research and evaluation projects and academic theses, reports and news related to the ranking were done.

Results: European University Association has published a report in 2013 that in addition to analysis of the current status of ranking systems, discuss on the new tool and new project of teaching ranking. Teaching Indicators in this project include: expenditure on teaching as a proportion of total expenditure, graduation rate, interdisciplinary of programs, relative graduate unemployment rate, time to degree, investment in laboratories, the proportion of staff with doctorates, the inclusion of issues relevant to employability in the curriculum, computer facilities comprising hardware, internet access, field-specific software and access to computer support, and student gender balance. Assessment of higher education learning outcomes and students satisfactory indicators are mentioned in this project, too.

Conclusions: Due to the globalization of education and development of academic institutions, the necessity of academic performance evaluation is shown. Teaching ranking indicators as a mechanism for analyzing the performance of universities and judges about them are important. Collection and delivery of the indicators for promotion of higher education, and achieve a good position in the world rankings, is a small step that can be taken as a prelude to the development of native teaching ranking standards.

Key words: *university ranking, teaching standards, teaching quality.*

1- Department of Medical education, School of Medical Education, Shahid Beheshti Medical University, Tehran, Iran.

* Corresponding author

2- Vice chancellor of Education in Ministry of Health and Medical Education, Tehran, Iran.

3- Department of Medical education, School of Medical Education, Shahid Beheshti Medical University, Tehran, Iran.